

6 | Project Syndicate

Angus Deaton

Ο Άνγκους Ντίτον είναι κάτοχος του Νομπελ Οικονομίας από το 2015, επίτιμος καθηγητής Οικονομικών και Διεθνών Θεμάτων στο τμήμα Δημοσίων και Διεθνών Σχέσεων του Πανεπιστημίου του Πρίνστον, προεδρεύων καθηγητής Οικονομικών στο Πανεπιστήμιο Νότιας Καλιφόρνιας. Το βιβλίο του «Η μεγάλη απόδραση: Υγεία, πλούτος και οι ρίζες της ανισότητας» κυκλοφορεί στα ελληνικά από τις εκδ. Πατάκη (μτφ. Ελένη Αστερίου).

REUTERS/PIAR/OWEN/ES

Η πρόοδος σε κίνδυνο

Είναι αυτή η χειροτέρευση της ανθρώπινης ζωής που βιώνουμε τα τελευταία χρόνια προσωρινή ή μήπως αποτελεί απλώς την αρχή για τα χειρότερα που θα έρθουν;

Όλοι οφείλουν να θυμούνται πως διαθέτουμε μια τεράστια ποσότητα σωρευμένης χρήσιμης γνώσης – πολύ περισσότερης σε σύγκριση με τους προγόνους μας. Δεν θα μας επιτρέψει να λύσουμε άμεσα κάθε πρόβλημα που επείγει, όμως ούτε θα χαθεί εύκολα ούτε θα ξεχαστεί

Εχουν περάσει δέκα χρόνια από τότε που συνέγραψα τη «Μεγάλη απόδραση», το οποίο αποτελεί την ιστορία της βελτίωσης της ανθρώπινης ζωής κατά τη διάρκεια των προηγούμενων 250 ετών, ειδικά με όρους μακροβιότητας και υλικών αγαθών. Ωστόσο, η δεκαετία αυτή αποδείχθηκε ελάχιστα ευγενικά απέναντι στους υπερβολικά αισιόδοξους υπολογισμούς μου. Η διαπίστωσή μου πως «η ζωή σήμερα είναι καλύτερη από ό,τι σε οποιαδήποτε άλλη περίοδο της ιστορίας» ίσως ήταν αληθής το 2013, πιθανότατα όμως δεν είναι σήμερα, ακόμα και για τον καθημερινό άνθρωπο. Το ερώτημα που τίθεται είναι κατά πόσο αυτή η αντιστροφή

είναι προσωρινή ή, αντιθέτως, αποτελεί απλώς την αρχή για τα χειρότερα που θα έρθουν. Μήπως τα πρόσφατα γεγονότα απαιτούν την επαναδιατύπωση της βασικής ιστορίας;

Είναι πολύ εύκολο να επικεντρώσουμε την προσοχή μας στους παρόντες κινδύνους, αγνοώντας το παρελθόν και υποτιμώντας τις δυνάμεις που δρουν μακροπρόθεσμα, οι οποίες επικράτησαν ακόμα και ύστερα από τρομακτικές οπισθοδρομώσεις. Όλοι, δε, οφείλουν να θυμούνται πως διαθέτουμε μια τεράστια ποσότητα σωρευμένης χρήσιμης γνώσης – πολύ περισσότερης σε σύγκριση με τους προγόνους μας. Δεν θα μας επιτρέψει βεβαίως να λύσουμε άμεσα κάθε πρόβλημα που επείγει, όμως ούτε θα χαθεί εύκολα ούτε θα ξεχαστεί.

Οφείλουμε επίσης να θυμόμαστε πως και γιατί τα πράγματα πήγαν προς το καλύτερο στο παρελθόν. Πώς η επιθυμία να ξεφύγουμε από τη φτώχεια, τις ασθένειες και τον θάνατο έφερε σταθερές βελτιώσεις. Οι λύσεις σπανίως είναι άμεσες, όμως μετά τον Διαφωτισμό ο θρίαμβος της λογικής απέναντι στην τυφλή υπακοή και τον δογματισμό παρήγε διαρκώς περισσότερες έγκυρες απαντήσεις στα υπάρχοντα ερωτήματα, παλιά και νέα. Για να δώσουμε ένα και μόνο αξιοσημείωτο παράδειγμα, η μικροβιακή θεωρία των νόσων εξόπλισε την ανθρωπότητα με γνώση που αποδείχθηκε από τις πιο χρήσιμες που είχαν ποτέ ανακαλυφθεί.

Παρ' όλα αυτά, αν και οι μακρο-

◀ Μέσα σε μια παράγκα στο χωριό Ελ Αγκουακάτε της Γουατεμάλας, μια νεαρή μητέρα ετοιμάζει φαγητό για τα παιδιά της έχοντας το νεογέννητό της δεμένο στην πλάτη της

πρόθεσμες τάσεις της προόδου είναι ξεκάθαρες, η ιστορία δεν στηρίζει την τυφλή αισιοδοξία. Οι βελτιώσεις σε επίπεδο ευζωίας έχουν επανειλημμένως βρεθεί απέναντι σε οπισθοδρομήσεις, πολλές από τις οποίες αποδείχθηκαν μακρόχρονες, ενώ ορισμένες χαρακτηρίστηκαν από καταστροφές που ξεπέρασαν κάθε φαντασία. Μόνο στον 20ό αιώνα, οι καταστροφικές πολιτικές σε εθνικό και διεθνές επίπεδο προκάλεσαν δεκάδες εκατομμύρια θανάτους στη διάρκεια των δύο παγκόσμιων πολέμων, του Ολοκαυτώματος και εξαιτίας των εγκληματικών πολιτικών του Στάλιν και του Μάο. Η παγκόσμια πανδημία γρίπης του 1918-1920 σκότωσε πιθανότατα γύρω στα 50 εκατομμύρια

ανθρώπους, σε σύνολο περίπου 2 δισ. που ήταν τότε ο πληθυσμός στον πλανήτη. Η επιδημία του HIV/AIDS έχει σκοτώσει μέχρι στιγμής κάπου 40 εκατομμύρια, ενώ πάνω από μισό εκατομμύριο άνθρωποι εξακολουθούν να πεθαίνουν κάθε χρόνο από αυτόν, κυρίως στην Υποσαχάρια Αφρική. Πιο πρόσφατα, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας υπολόγισε ότι η COVID-19 κόστισε τη ζωή σε σχεδόν 7 εκατομμύρια ανθρώπους – δεν αποκλείεται και πολύ περισσότερους –, αρκετοί από τους οποίους ζούσαν στις πλούσιες χώρες, συμπεριλαμβανομένων 1,2 εκατομμυρίου Αμερικανών. Η πανδημία έβαλε φρένο στην οικονομική ανάπτυξη σε πολλές χώρες και είναι σχεδόν βέβαιο ότι φρέναρε

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας υπολόγισε ότι η COVID-19 κόστισε τη ζωή σε σχεδόν 7 εκατ. ανθρώπους – δεν αποκλείεται και πολύ περισσότερους. Η πανδημία έβαλε φρένο στην οικονομική ανάπτυξη σε πολλές χώρες και είναι σχεδόν βέβαιο ότι φρέναρε την πορεία μείωσης της φτώχειας σε παγκόσμιο επίπεδο

τραγωδίες. Διατηρεί όμως ζωντανή την ελπίδα ότι θα υπάρξει καλύτερη ζωή για όσους επιβιώνουν και για τις επόμενες γενιές. Επιπροσθέτως, οι χειρότερες φρίκες της ιστορίας συνήθως δεν επαναλαμβάνονται, επειδή τα εργαλεία για τη διαχείριση και την αποτροπή καταστροφών τείνουν να βελτιώνονται με την πάροδο του χρόνου. Αφότου η μικροβιακή θεωρία για τις ασθένειες έγινε η βάση της δημόσιας υγείας στο τέλος του 19ου αιώνα, αναπτύχθηκαν εμβόλια προκειμένου να προλαμβάνουν βαριά νόσηση – ακόμα δε και στις περιπτώσεις που αποτύχαναν, νέα φάρμακα επέτρεπαν στους ανθρώπους να ζουν με τις αρρώστιες τους, οι οποίες προηγουμένως θα ισοδυναμούσαν με θανατική ποινή, όπως συνέβαινε στην περίπτωση του HIV/AIDS. Η ανάπτυξη εμβολίων για την COVID-19 μέσα σε διάστημα μικρότερο του ενός έτους αποτελεί μια αξιοσημείωτη μαρτυρία σε αυτή την ιστορία της προόδου.

Κατ' ανάλογο τρόπο, η μακροοικονομική διαχείριση βελτιώθηκε με την πάροδο του χρόνου, σε μεγάλο βαθμό ως συνέπεια των παρατηρήσεων του Τζον Μέιναρντ Κέινς στη δεκαετία του 1930. Στις μέρες μας, αρκετοί είναι αυτοί που θα ισχυρίζονταν πως οι κεντρικές τράπεζες είναι καλύτερες σε επίπεδο νομισματικής πολιτικής σε σύγκριση με το παρελθόν. Ακόμα κι έτσι όμως, η μακροπρόθεσμη οικονομική ανάπτυξη παραμένει μια μυστηριώδης υπόθεση. Γνωρίζουμε περισσότερα αναφορικά με το τι την εμποδίζει παρά με το τι την προκαλεί και της δίνει ώθηση.

Μέχρι πρόσφατα, τα πράγματα στην πολιτική έδειχναν επίσης να είναι καλύτερα. Επί μισό αιώνα, γίναμε μάρτυρες της διάδοσης της δημοκρατίας, με τη στήριξη μιας ασυνήθιστα σταθερής παγκόσμιας τάξης πραγμάτων. Η συνεργασία ανάμεσα σε ανεξάρτητα και κυρίαρχα κράτη επέτρεψε να υπάρξει εκτεταμένη παγκοσμιοποίηση, οικονομική ανάπτυξη και μείωση της φτώχειας.

Μόνο που καμία πλευρά της παραπάνω προόδου δεν μπορεί να θεωρείται εγγυημένο ότι θα συνεχιστεί.

την πορεία μείωσης της φτώχειας σε παγκόσμιο επίπεδο. (Αν και, από τη στιγμή που προκάλεσε διαταραχή και στη συλλογή των σχετικών στοιχείων σε πολλές περιοχές, η αβεβαιότητα αναφορικά με τους συγκεκριμένους αριθμούς είναι επίσης υψηλότερη από ό,τι συνήθως.)

Κανονικά, ύστερα από τέτοιες καταστροφές, η πρόοδος τελικώς επιστρέφει, με τις συνακόλουθες περιόδους ανάκαμψης να οδηγούν σε αποτελέσματα που ξεπερνούν τα προηγούμενα ρεκόρ, στην υγεία και τον πλούτο. Είναι αλήθεια πως αυτό το ιστορικό γεγονός δεν προσφέρει κανέναν έйдους ανακούφιση για εκείνους που πέθαναν ή έχασαν συγγενείς και φίλους. Η πρόοδος δεν σβήνει τις πρότερες